



บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เพื่อต้องการทราบถึงจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท และศึกษาถึงปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมที่มีผลต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรี ตัวอย่างโดยอาศัยข้อมูลจากโครงการวิจัย "ภาวะเจริญพันธุ์ ภาวะการตายและการวางแผนครอบครัวในประเทศไทย" ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี 2522 ในการศึกษาได้ตั้งสมมติฐาน 11 ข้อ เพื่อเป็นแนวทางศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรอิสระซึ่งได้แก่ อายุสตรี ระยะเวลาสมรส การตายของบุตร เพศของบุตรที่มีชีวิตอยู่ การศึกษาของสตรี การศึกษาของสามี การทำงานของสตรีก่อนการสมรส การทำงานของสตรีหลังการสมรส การรับข่าวสารจากสื่อสารมวลชน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการปฏิบัติ เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว กับตัวแปรตามคือจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ

1. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม โดยใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของตัวแปรตาม ต้นแปรไปตามตัวแปรอิสระ
2. ศึกษาผลของตัวแปรอิสระหลายตัวพร้อมกันที่มีผลต่อตัวแปรตาม เพื่อหาว่าตัวแปรอิสระใดมีผลต่อตัวแปรตามมากที่สุดโดยใช้สถิติสหสัมพันธ์และพหุคูณถอย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยทำเป็น 2 ส่วน ซึ่งให้ผลที่สอดคล้องกันและสอดคล้องกับ ผลการวิจัยที่มีผู้เคยศึกษามาก่อนหน้านี้แล้ว ดังพอสรุปได้ต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท จากการวิเคราะห์ในส่วนแรก ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทตามตัวแปรอิสระต่าง ๆ ได้ ผลพอสรุปได้ดังนี้

อายุของสตรี พบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างอายุของสตรีและจำนวนบุตรที่คาดหวัง คือสตรีชนบทที่มีอายุน้อย มีจำนวนบุตรที่คาดหวังน้อยกว่าสตรีชนบทที่มีอายุมากกว่า และจำนวนบุตรที่คาดหวังจะเพิ่มขึ้นเมื่อสตรีชนบทมีอายุสูงขึ้น ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้และเมื่อพิจารณาตัวแปรการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวประกอบด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างอายุและจำนวนบุตรที่คาดหวังไม่เปลี่ยนแปลง

ระยะเวลาสมรส พบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างระยะเวลาสมรสและจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท คือสตรีชนบทที่มีระยะเวลาสมรสน้อยมีจำนวนบุตรที่คาดหวังน้อยกว่าสตรีชนบทที่มีระยะเวลาสมรสมากกว่า และจำนวนบุตรที่คาดหวังจะเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาสมรสของสตรีชนบทที่เพิ่มขึ้นซึ่ง เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ตามกลุ่มอายุสตรีและการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว ความสัมพันธ์ยังคงลักษณะเดิมทุกประการ

การตายของบุตร พบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการตายของบุตรและจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท โดยสตรีชนบทที่ไม่มีบุตรตายหรือมีบุตรตายจำนวนน้อยจะมีจำนวนบุตรที่คาดหวังน้อยกว่าสตรีชนบทที่มีจำนวนบุตรตายจำนวนมากว่า ความสัมพันธ์ยังเป็นไปในลักษณะเดิมเป็นส่วนใหญ่ เมื่อพิจารณาตัวแปรอายุและการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวประกอบด้วย ในบางกลุ่มที่เห็นความสัมพันธ์ไม่ชัดเจน เช่น สตรีชนบทกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไป ที่กำลังใช้การวางแผนครอบครัวและเคยใช้การวางแผนครอบครัวนั้นพบว่า สตรีชนบทที่ไม่มีบุตรตายมีจำนวนบุตรที่คาดหวังมากกว่าสตรีชนบทที่มีบุตรตายจำนวน 1 คนและ 2 คนขึ้นไป

เพศของบุตรที่มีชีวิตอยู่ จากการวิเคราะห์ที่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างเพศของบุตรที่มีชีวิตอยู่กับจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท โดยสตรีชนบทที่มีบุตรครบทั้ง 2 เพศกลับมีจำนวนบุตรที่คาดหวังมากกว่าสตรีชนบทที่ไม่มีบุตรหรือมีบุตรเพศใดเพศหนึ่ง เพียงเพศเดียว เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ประกอบด้วย เพื่อแก้ไขปัญหาความแตกต่างระหว่างจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ของสตรีชนบทแต่ละคน พบว่าเฉพาะในกลุ่มสตรีชนบทที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ 2 คนเท่านั้นที่สตรีซึ่งมีบุตรเพศใดเพศหนึ่ง เพียงเพศเดียวมียุทธศาสตร์ที่คาดหวังสูงกว่าสตรีชนบทที่มีบุตรครบแล้วทั้ง 2 เพศ ส่วนสตรีชนบทในกลุ่มอื่น ๆ ไม่พบความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้อีกเลย จึงมีหลักฐานไม่เพียงพอจะยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างเพศของบุตรที่มีชีวิตอยู่กับจำนวนบุตรที่คาดหวัง แสดงว่าไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่วางไว้ และแสดงให้เห็นว่าบุตรไม่ว่าจะเพศใดก็ตามก็มีคุณค่าต่อครอบครัวเท่า ๆ กัน

การศึกษาของสตรี พบว่าการศึกษาของสตรีแสดงความสัมพันธ์ทางลบกับจำนวนบุตรที่คาดหวัง คือ สตรีชนบทที่มีการศึกษาสูงมีจำนวนบุตรที่คาดหวังน้อยกว่าสตรีชนบทที่มีการศึกษาต่ำกว่า แต่ก็ไม่ใช่ชัดเจนครอบคลุมทุกระดับการศึกษา โดยที่สตรีชนบทที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่า ป.4 มีจำนวนบุตรที่คาดหวังสูงกว่าสตรีชนบทที่ไม่ได้รับการศึกษาเล็กน้อย เมื่อพิจารณาตัวแปรการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวประกอบด้วยความสัมพันธ์ยังเป็นไปในลักษณะเดิมทุกกลุ่ม ยกเว้นในกลุ่มสตรีชนบทที่กำลังใช้การวางแผนครอบครัวซึ่งสตรีที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ป.4 มีจำนวนบุตรที่คาดหวังเท่ากับสตรีชนบทที่ไม่ได้รับการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทชัดเจนขึ้นเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ตามตัวแปรอายุ โดยเฉพาะสตรีกลุ่มอายุ 25-34 ปีซึ่งสตรีชนบทจะมีจำนวนบุตรที่คาดหวังลดลงเรื่อย ๆ เมื่อระดับการศึกษาของสตรีเพิ่มขึ้นจึงเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

การศึกษาของสามี พบว่าการศึกษาของสามีแสดงความสัมพันธ์ทางลบกับจำนวนบุตรที่คาดหวัง คือ สตรีชนบทที่สามีมีการศึกษาสูงมีจำนวนบุตรที่คาดหวังน้อยกว่าสตรีชนบทที่สามีมีการศึกษาต่ำกว่า เมื่อพิจารณาตัวแปรการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวประกอบด้วยพบว่า ความสัมพันธ์ยังปรากฏชัดเจนยกเว้นเฉพาะในกลุ่มสตรีที่เคยใช้การวางแผนครอบครัว ซึ่งสตรีชนบทที่สามีมีระดับการศึกษาต่ำกว่า ป.4 มีจำนวนบุตรที่คาดหวังสูงกว่าสตรีชนบทที่สามีไม่ได้รับการศึกษา และเมื่อนำตัวแปรอายุมาพิจารณาประกอบด้วยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทยังปรากฏชัดเจน โดยเฉพาะในกลุ่มสตรีชนบทอายุ 15-24 ปี ส่วนสตรีกลุ่มอื่น ๆ จำนวนบุตรที่คาดหวังผันแปรไปบ้างระหว่างกลุ่มสตรีที่สามีมีการศึกษาต่ำกว่า ป.4 กับกลุ่มสตรีที่สามีไม่มีการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามเมื่อการศึกษาของสามีเพิ่มขึ้นเป็นระดับ ป.4 และสูงกว่า ป.4 ข้อมูลแสดงความสัมพันธ์ชัดเจนเช่นเดิมเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ในขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาตัวแปรการศึกษาของสามีและการศึกษาของสตรีชนบทเป็นตัวแปรอิสระคู่กันว่าจะมีผลต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังอย่างไรนั้นพบว่า เมื่อทั้งสตรีชนบทและสามีมีการศึกษาระดับต่ำกว่า ป.4 จะมีจำนวนบุตรที่คาดหวังสูงสุด และเมื่อสตรีและสามีได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นก็จะ เป็นผลต่อการลดลงของจำนวนบุตรที่คาดหวัง ซึ่งจำนวนบุตรที่คาดหวังต่ำสุดในกลุ่มสตรีที่มีการศึกษาสูงกว่า ป.4 เช่นเดียวกับสามี เมื่อเปรียบเทียบผลของการศึกษาของสตรีและสามี พบว่า การศึกษาของสตรีมีผลต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังมากกว่าของสามี

การทำงานของสตรีก่อนการสมรส พบว่าการทำงานของสตรีก่อนการสมรสแสดงความสัมพันธ์ทางลบกับจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท โดยสตรีชนบทที่ทำงานที่มีรายได้ก่อนการสมรสมีจำนวนบุตรที่คาดหวังน้อยกว่าสตรีชนบทที่ทำงานไม่มีรายได้หรือไม่ได้ทำงานก่อนการสมรส ความสัมพันธ์นี้แสดงให้เห็นเด่นชัดไม่ว่าจะนำตัวแปรการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว หรืออายุสตรีมาพิจารณาประกอบด้วยก็ตาม จึงเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ในขณะเดียวกันพบสิ่งที่น่าสนใจว่า เมื่อศึกษากลุ่มสตรีที่กำลังใช้การวางแผนครอบครัว ตามกลุ่มอายุพบว่า สตรีชนบทที่ทำงานมีรายได้ก่อนการสมรสจะมีจำนวนบุตรที่คาดหวังต่ำที่สุด โดยความสัมพันธ์แปรผันไปบ้างเล็กน้อยในกลุ่มอายุ 35-44 และ 45 ปีขึ้นไป

การทำงานของสตรีหลังการสมรส พบว่าการทำงานของสตรีหลังการสมรสแสดงความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่คาดหวัง เป็นบางส่วน ไม่ชัดเจนเท่ากับความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานก่อนการสมรสของสตรีชนบทกับจำนวนบุตรที่คาดหวังตามที่กล่าวมาแล้ว โดยสตรีชนบทที่ทำงานมีรายได้หลังการสมรสมีจำนวนบุตรที่คาดหวังต่ำที่สุดแต่ก็เท่ากับสตรีชนบทที่ไม่ได้ทำงานหลังการสมรสด้วย ส่วนสตรีชนบทที่ทำงานไม่มีรายได้หลังการสมรสมีจำนวนบุตรที่คาดหวังสูงที่สุด เมื่อพิจารณาตัวแปรการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวประกอบด้วย ความสัมพันธ์ยังเป็นไปในลักษณะเดิมที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่เมื่อนำตัวแปรอายุพิจารณาประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานของสตรีชนบทหลังการสมรสและจำนวนบุตรที่คาดหวังได้ชัดเจนในกลุ่มสตรีชนบทอายุ 15-24 ปี ซึ่งสตรีชนบทที่ทำงานมีรายได้หลังการสมรสมีจำนวนบุตรที่คาดหวังต่ำที่สุด ส่วนสตรีชนบทที่ทำงานที่ไม่มีรายได้หลังการสมรสและสตรีชนบทที่ไม่ได้ทำงานมีจำนวนบุตรที่คาดหวังสูงขึ้นตามลำดับ เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ในขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาการทำงานของสตรีทั้งก่อนและหลังการสมรสเป็นตัวแปรอิสระ คู่กันว่าจะมีผลอย่างไรต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทพบว่า เมื่อสตรีชนบทที่ทำงานที่มีรายได้ก่อนการสมรส หลังการสมรสไม่ว่าสตรีชนบทจะทำงานที่มีรายได้ ทำงานที่ไม่มีรายได้ ไม่ได้ทำงานก็ตามจำนวนบุตรที่คาดหวังจะต่ำกว่ากลุ่มอื่นทั้งสิ้น โดยจำนวนบุตรที่คาดหวังต่ำสุดเมื่อสตรีชนบทที่ทำงานที่มีรายได้ก่อนการสมรส-หลังการสมรสไม่ได้ทำงาน และเมื่อสตรีชนบทที่ทำงานที่ไม่มีรายได้-หรือไม่ได้ทำงานก่อนการสมรสจะเป็นโอกาสให้จำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทสูงขึ้น และพบว่า การทำงานก่อนการสมรสมีผลต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังมากกว่าการทำงานหลังการสมรส

การรับข่าวสารจากสื่อสารมวลชน พบว่าการรับข่าวสารจากสื่อสารมวลชนแสดงความสัมพันธ์ทางลบกับจำนวนบุตรที่คาดหวัง โดยสตรีชนบทที่มีการรับข่าวสารจากสื่อสารมวลชนสูงจะมีจำนวนบุตรที่คาดหวังน้อยกว่าสตรีชนบทที่มีการรับข่าวสารจากสื่อสารมวลชนต่ำกว่า เมื่อนำตัวแปรการปฏิบัติวางแผนครอบครัวมาพิจารณาประกอบด้วยความสัมพันธ์ยังเป็นไปในลักษณะเดิม และเมื่อนำตัวแปรอายุมาพิจารณาประกอบความสัมพันธ์ปรากฏชัดเจนในกลุ่มสตรีชนบทอายุ 25-34 ปี และ 35-44 ปี ส่วนสตรีกลุ่มอายุอื่น ๆ ความสัมพันธ์ผันแปรไปบ้างเล็กน้อย ซึ่งแสดงว่าเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว พบว่าฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวแสดงความสัมพันธ์ทางลบกับจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท โดยสตรีชนบทที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวสูงกว่าจะมีจำนวนบุตรที่คาดหวังน้อยกว่าสตรีชนบทที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวต่ำกว่าจำนวนบุตรที่คาดหวังสูงที่สุดในกลุ่มสตรีชนบทที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวต่ำมาก และค่าที่สุดในกลุ่มสตรีชนบทที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวสูง เมื่อพิจารณาตัวแปรการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวประกอบด้วยการพบความสัมพันธ์ลักษณะเดิมในกลุ่มสตรีชนบทที่กำลังใช้การวางแผนครอบครัวในขณะที่กลุ่มอื่น ๆ ผันแปรไปบ้างเล็กน้อย และเมื่อนำตัวแปรอายุมาพิจารณาประกอบพบความสัมพันธ์เช่นเดิมเกือบทุกกลุ่มยกเว้นสตรีชนบทกลุ่มอายุ 45 ปีขึ้นไปเท่านั้นที่ผันแปรไปบ้างเล็กน้อย ความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวกับจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทดังกล่าวจึงเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

การปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว พบว่ามีความสัมพันธ์เพียงบางส่วนระหว่างการปฏิบัติวางแผนครอบครัวกับจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท กล่าวคือ สตรีชนบทที่กำลังใช้การวางแผนครอบครัวมีจำนวนบุตรที่คาดหวังต่ำที่สุด สตรีชนบทที่ไม่เคยใช้การวางแผนครอบครัวมีจำนวนบุตรที่คาดหวังสูงขึ้นและจำนวนบุตรที่คาดหวังสูงที่สุดในกลุ่มสตรีชนบทที่ไม่เคยใช้การวางแผนครอบครัวในอดีตซึ่งปัจจุบันไม่ได้ใช้ ความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวนี้ยังพบในกลุ่มสตรีเกือบทุกกลุ่มอายุยกเว้นกลุ่มอายุ 45-49 ปี เท่านั้นที่จำนวนบุตรที่คาดหวังกลับน้อยที่สุดในกลุ่มสตรีที่ไม่เคยใช้การวางแผนครอบครัว

2. ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดสำคัญที่มีผลต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท จากการวิเคราะห์ในส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นกรวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และสัมประสิทธิ์สหคูณได้

ผลซึ่งพอสรุปได้ดังต่อไปนี้ การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแปรอิสระและจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบท (Pearson's Correlation,  $r$ ) ซึ่งบอกขนาดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม พบว่าตัวแปรอิสระบางตัวแสดงความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่คาดหวังสูงซึ่งได้เลือกไว้เพื่อการวิเคราะห์ในสมการพหุคูณต่อไป ตัวแปรอิสระบางตัวแสดงความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทน้อยไม่นำเข้าสู่อสมการพหุคูณ และมีตัวแปรอิสระอีกบางตัวที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันเองสูงได้เลือกไว้ตัวใดตัวหนึ่งซึ่งมีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทมากกว่า จากตัวแปรอิสระทั้งหมดได้เลือกตัวแปรอิสระไว้ 5 ตัวแปร เพื่อนำเข้าสู่สมการพหุคูณต่อไป

ตัวแปรอิสระดังกล่าวได้แก่ ระยะเวลาสมรส ( $r = 0.6042$ ) จำนวนบุตรที่ตาย ( $r = 0.2274$ ) การศึกษาของสตรี ( $r = -0.2125$ ) การทำงานของสตรีก่อนการสมรส ( $r = -0.1967$ ) และการรับข่าวสารจากสื่อสารมวลชน ( $r = -0.1827$ ) และในการวิเคราะห์สมการพหุคูณนั้นได้แบ่งกลุ่มการวิเคราะห์ออกเป็น 4 กลุ่มอายุคือ กลุ่มอายุรวม (15-49 ปี) กลุ่มอายุ 15-24 ปี กลุ่มอายุ 25-34 ปี และกลุ่มอายุ 35-49 ปี

ผลการวิเคราะห์พหุคูณพบว่า ในสตรีทุกกลุ่มอายุ (15-49 ปี) ระยะเวลาสมรสเป็นตัวแปรที่เป็นตัวกำหนดสำคัญที่มีผลต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทมากที่สุด รองลงไปได้แก่การทำงานของสตรีชนบทก่อนการสมรส และการรับข่าวสารจากสื่อสารมวลชนโดยตัวแปรอิสระที่กล่าวมาทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.001 ในกลุ่มสตรีชนบทอายุ 25-34 ปี และ 35-49 ปี ตัวแปรที่มีผลเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทยังคงเป็นตัวแปรเดิมที่กล่าวมาแล้วทุกตัวแปร ส่วนในกลุ่มสตรีอายุ 15-24 ปี ระยะเวลาสมรสไม่แสดงผลต่อจำนวนบุตรที่คาดหวัง ในขณะที่การทำงานของสตรีก่อนการสมรส และการรับข่าวสารจากสื่อสารมวลชนยังมีผลต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทเช่นเดิม โดยการทำงานของสตรีก่อนการสมรสมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.01 และการรับข่าวสารจากสื่อสารมวลชนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.1 ขณะเดียวกันตัวแปรการศึกษาของสตรีและการตายของบุตรซึ่งแสดงความสัมพันธ์กลับกับการวิเคราะห์ในส่วนแรกในกลุ่มสตรีอายุรวม (15-49 ปี) นั้นได้แสดงความสัมพันธ์ตามทิศทางที่ถูกต้องเช่นเดียวกันในกลุ่มสตรีชนบทอายุ 15-24 ปีนี้ด้วย และตัวแปรการศึกษาสตรี กับการตายของบุตรแสดงความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีชนบทโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.1

ตารางที่ 30 สรุปความสัมพันธ์เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนบุตรที่คาดหวังของสตรีในชนบท

ตัวแปรอิสระ	ความเป็นไปตามสมมุติฐาน	สัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Pearson's correlation)	ระดับนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์ที่ทดสอบ	
			15-24 ปี	15-49 ปี
<u>ปัจจัยประชากร</u>				
อายุสตรี	เป็น	0.5250	-	-
ระยะเวลาสมรส	เป็น	0.6042	-	****
การตายของบุตร	เป็น	0.2274	*	***
เพศของบุตรที่มีชีวิตอยู่	ไม่เป็น	-0.5065	-	-
<u>ปัจจัยสังคม</u>				
การศึกษาของสตรี	เป็น	-0.2125	*	-
การศึกษาของสามี	เป็น	-0.2131	-	-
การทำงานของสตรีก่อนการสมรส	เป็น	-0.1967	***	****
การทำงานของสตรีหลังการสมรส	เป็นบางส่วน	-0.0917	-	-
การรับข่าวสารจากสื่อสารมวลชน	เป็น	-0.1827	*	****
<u>ปัจจัยเศรษฐกิจ</u>				
ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว	เป็น	-0.1242	-	-
<u>ปัจจัยอื่น</u>				
การปฏิบัติวางแผนครอบครัว	เป็นบางส่วน	-0.0752	-	-

****	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น	0.001
***	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น	0.01
**	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น	0.05
*	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น	0.1

## ข้อเสนอแนะ

การศึกษารังนี้ใช้จำนวนบุตรที่คาดหวัง เป็นตัววัดภาวะเจริญพันธุ์แทนการใช้จำนวนบุตรเกิดรอดหรือจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ เป็นการเปรียบเทียบผลของตัววัดภาวะเจริญพันธุ์ที่แตกต่างกันไป เมื่อศึกษาความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่าจำนวนบุตรที่คาดหวังให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่าน ๆ มาเป็นอย่างดี และสามารถตรวจสอบสมมุติฐานที่ตั้งไว้ได้อย่างได้ผล ซึ่งเป็นข้อพิสูจน์ว่าจำนวนบุตรที่คาดหวัง เป็นตัววัดภาวะเจริญพันธุ์ที่ค่อนข้างหนึ่ง นอกจากนี้แล้วจำนวนบุตรที่คาดหวัง (ซึ่งได้จากการนำจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่รวมกับจำนวนบุตรที่สตรีต้องการเพิ่ม) ยังสามารถบอกขนาดครอบครัวสมบูรณ์ของสตรีคนหนึ่งได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสตรีวัยเริ่มต้นภาวะเจริญพันธุ์ ดังนั้นถ้าได้ศึกษาภาวะเจริญพันธุ์โดยใช้จำนวนบุตรที่คาดหวังต่อไป เราจะสามารถหาค่าแนวโน้มของภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตของประเทศได้ว่าจะเป็นอย่างไร

นอกจากนี้ ผลการศึกษาทำให้ทราบคุณลักษณะ ของสตรีชนบทในส่วนของจำนวนบุตรที่คาดหวัง และปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดและมีผลสำคัญต่อจำนวนบุตรที่คาดหวัง ของสตรีชนบททั้ง กล่าวซึ่งจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานค่านโยบายเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศ โดยการลดลงของจำนวนบุตรที่คาดหวัง ซึ่งเป็นขนาดครอบครัวที่ต้องการนั้นยัง เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรทำควบคู่ไปกับการลดภาวะเจริญพันธุ์ที่แท้จริง เพื่อผลให้การลดภาวะเจริญพันธุ์อยู่ในระดับต่ำ เป็นการถาวร

การกำหนดนโยบายสามารถทำได้ทั้ง ในลักษณะที่เห็นผลได้ในระยะเวลาด้านสั้น และในลักษณะที่จะเห็นผลในเวลานานออกไป การกำหนดนโยบายซึ่งจะสามารถเห็นผลได้ในระยะเวลาด้านสั้นกระทำได้โดยการเปิดโอกาสและ สนับสนุนให้สตรีชนบทได้รับข่าวสารความรู้ โดยเฉพาะด้านการวางแผนครอบครัวจากระบบงานสื่อสารมวลชนทุก ๆ แขนงและทุกรูปแบบลักษณะ อาทิการใช้สื่อผสมหลาย ๆ อย่างพร้อมกันหรือการพัฒนาสื่อให้มีประสิทธิภาพและมีผลต่อประชากรกลุ่มเป้าหมายในชนบทให้ได้มากที่สุด สิ่งเหล่านี้จะเป็นผลต่อการเกิดความคิดทันสมัย การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อถือเกี่ยวกับเรื่อง ของขนาดครอบครัว ซึ่งจะเป็นผลต่อการลดลงของจำนวนบุตรที่คาดหวังได้ในเวลาอันรวดเร็ว

ส่วนนโยบายซึ่งจะมีผลต่อการลดลงของจำนวนบุตรที่คาดหวังในระยะ เวลาต่อไป สามารถกำหนดให้ส่งผลร่วมกันได้หลายประการ อาทิ การสนับสนุนให้สตรีชนบทช่วงต้นวัยภาวะ



เจริญพันธุ์ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษารอบอย่างทั่วถึง และการขยายระยะเวลาของการศึกษาภาค บังคับออกไปอาจจะด้วยการกำหนดนโยบายขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปเป็นระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น เนื่องจากการศึกษานั้นด้วยตัวเองก็มีผลต่อการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์อย่างสำคัญยิ่ง อยู่แล้ว ในขณะที่เดียวกันก็มีส่วนทำให้อายุของสตรีเมื่อแรกสมรสสูงขึ้น เพราะต้องใช้ระยะเวลา ส่วนหนึ่งอยู่ในระบบการศึกษาเป็นระยะเวลายาวนานขึ้น ระยะเวลาการสมรสของสตรีจึงลดลง ซึ่งส่วนนี้เป็นผลสำคัญอย่างหนึ่งของการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์

นโยบายที่เกี่ยวข้องเนื่องกันต่อไปคือการเพิ่มโอกาสให้สตรีชนบทวงชั้นวัยภาวะเจริญพันธุ์ ได้ทำงานในลักษณะงานที่มีรายได้ประจำก่อนการสมรส การทำงานดังกล่าวเป็นผลให้เกิดความ ชัดแย้งระหว่างบทบาทของการเป็นมารดาและการทำงาน รวมทั้งยังเป็นผลต่อระยะเวลาสมรสที่ สั้นลง ด้วยแต่สิ่งทีควรคำนึงถึงในข้อเสนอส่วนนี้คือการเพิ่มโอกาสการทำงานให้สตรีที่มีผลในทาง กลับที่จะก่อให้เกิดภาวะการว่างงานของแรงงานเพศชาย เนื่องจากภาวะการทางเศรษฐกิจของ ประเทศไม่เอื้อต่อการขยายตัวของตลาดแรงงาน จึงเป็นจุดที่ควรระมัดระวังเมื่อนำไปใช้ในแ่ง นโยบาย

ข้อเสนอแนะของการวิจัยที่อาจมีต่อไป และจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการกำหนด นโยบายในอนาคต คือการศึกษาจำนวนบุตรที่คาดหวัง ในกลุ่มประชากรเป้าหมายแต่ละส่วนของ ภูมิภาคหรือชุมชนย่อย ซึ่งยังต้องการคำตอบเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตอยู่ เนื่องจากเรา จะพบว่า ระดับภาวะเจริญพันธุ์จะแตกต่างกันออกไประหว่างประชากรที่ต่างกลุ่มกัน และแบบแผน ของความแตกต่างนั้นก็จะผันแปรไปเรื่อย ๆ หากสังคมใดประชากรมีความแตกต่างกันมากใน หลาย ๆ แ่ง ความแตกต่างในระดับภาวะเจริญพันธุ์ก็ยิ่งเป็นที่น่าสนใจศึกษายิ่งขึ้น และสำหรับ ตัวแปรที่จะใช้ในการศึกษานั้น เนื่องจากเราเชื่อมั่นว่าความแตกต่างของระดับภาวะเจริญพันธุ์ เป็นผลมาจากความแตกต่างในเรื่องของบรรทัดฐาน ค่านิยม และทัศนคติที่มีอยู่ภายในสังคม ดังนั้น การศึกษาภาวะเจริญพันธุ์โดยใช้คุณลักษณะของสังคมเข้ามาร่วมในตัวแปร ก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เช่นเดียวกันว่านอกจากปัจจัยเฉพาะของสตรีแต่ละคนแล้ว ลักษณะของครอบครัวและสังคมในถิ่น ต่าง ๆ อาทิบรรทัดฐาน ค่านิยม และทัศนคติ จะมีผลต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์อย่างไร ซึ่งจะทำให้ ผู้ศึกษามองภาพได้กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม และยังเป็นประโยชน์ต่อการนำผลที่ได้ไปใช้กับสังคม ทั้งสังคมเช่นกัน